

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatında Eleştiri

Âlim KAHRAMAN*

BU ÇALIŞMANIN temel amacı, Türk edebiyatının Batı etkilerine açıldığı Tanzimat'tan başlayarak, yeni şartların bir ürünü halinde ortaya çıkan eleştiri türünün, Cumhuriyet'e kadar geçen süre içindeki oluşum seyri, problemleri ve yöneldiği konuları sistemli olarak ele alan yazı ve kitapların belirlenip kısaca değerlendirilmesidir.

Eleştirinin Tanzimat'la Cumhuriyet arası dönemdeki (1839-1923) durumunu yönetime dayalı olarak inceleyen ilk çalışmalar, 1930'lu yıllarda, Mustafa Nihat Özön tarafından yapılmıştır. Aynı bağlamda, 1930-1980 arasındaki 50 yıl içinde sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. 1980'li yıllardan başlayarak, üniversitelerin sayısındaki artışa paralel şekilde, konuyla ilgili bilimsel çalışmalardaki yaygınlaşma da hemen dikkati çekmektedir.

Cumhuriyet öncesi dönemdeki edebiyat teorisi ve eleştiri etkinliklerini inceleyip değerlendiren ilk kuşak arasında Mustafa Nihat Özön'den başka, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan, Fevziye Abdullah Tansel, Ömer Faruk Akün, Kenan Akyüz, M. Kaya Bilgegil, M. Orhan Okay, Olcay Önertoy, Birol Emil gibi isimler bulunmaktadır. 1980 öncesi olarak kategorize ettiğimiz dönemdeki çalışmalar, sayısal sınırlılığına rağmen bir temel teşkil etmiş, sonrasındaki açılım, ilk kuşak hocaların öğrencileri durumundaki diğer araştırmacılar veya onların da öğrencileri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu tespit noktası esas alınarak bakıldığında, ilk kuşak hocaların rolü, bizzat gerçekleştirdikleri çalışmalar kadar, sözünü ettiğimiz alan üzerinde, öğrencilerini inceleme ve araştırmaya yönlendirmelerinde ortaya çıkmaktadır.

* Dr., Araştırmacı.

İlk gruba dahil ettiğimiz bilim adamlarından sonra, Cumhuriyet öncesi Türk edebiyatında eleştiri konusunu kendine mesele edinen isimlerin başında Bilge Ercilasun gelmektedir. Ayrıca Celal Tarakçı, İnci Enginün, Kazım Yetiş, Necat Birinci, Abdullah Uçman, Ömer Faruk Huyugüznel, Hasan Kolcu, Ramazan Kaplan, Musa Aksoy, Mahmut Babacan, Himmet Uç, N. Hikmet Polat, Erdoğan Erbay, M. Fatih Andi, Handan İnci vd., üzerinde durduğumuz dönemin eleştiri dünyasını panoramik olarak veya şahıslar, eserler, konular, münakaşalar çerçevesinde inceleyen çalışmalar yapmışlardır.

Mustafa Nihat Özön, önce iki cilt (1930, 1932) sonra tek cilt halinde yayımladığı *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*'nde, Fuat Köprülü, İsmail Habip gibi kendisinden önceki edebiyat tarihçilerinden farklı bir yaklaşımla, Gustave Lanson'un (1857-1934) yolundan gidip türleri kendi gelişim çizgileri içinde ele alan bir yöntem izlemiştir. Böylece "Edebiyat Tarihi ve Tenkit", söz konusu kitapta, bağımsız bir bölüm halinde yerini almıştır. 1941'de daha geliştirilmiş bir şekilde *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adıyla yayımladığı bu eserinde bir eleştiri dilinin yokluğuna da dikkat çeken yazar, Türk eleştirisi için yine bir ilk adım olarak kabul edilmesi gereken *Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü*'nü yayımlamıştır (1954). Edebiyat tarihi çalışmalarını göz önünde bulundurursak, Kenan Ak-yüz'ün önce *Türkoloji* dergisinin bir sayısında (1969) sonra tekrar tekrar kitap olarak basılan *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923* adlı eserini de anmamız gerekir. Bu eserde, 1860-1923 arası yıllar bazı dönemlere ayrılarak incelenmiş, dönemler içinde türlerin gelişimi ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. "Edebî Tenkid" de gelişim seyri incelenen türler arasındadır. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın da *XIXuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde "Tenkit ve Deneme (1851-1885)" başlıklı bir bölüm açtığı görülmektedir.

Türk edebiyatında eleştirinin bir tür olarak gelişimini tam bir bütünlük içinde ortaya koyan bağımsız bir eser henüz yazılmamıştır. Ancak, yayımladığı kitap ve makalelerle, söz konusu ettiğimiz dönem için, bu bütünlüğü yakalamaya en fazla yaklaşan araştırmacı Bilge Ercilasun olmuştur. 1979'da tamamladığı 1981 yılında da kitap olarak yayımladığı *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit* adlı çalışmasının başında Ercilasun, türün Batı'daki gelişimiyle Türk edebiyatında eleştirinin Servet-i Fünûn'a kadarki seyrini de panoramik bir çerçevede ele almıştır. Onun, Servet-i Fünûn dönemi eleştirisini ayrıntılı bir şekilde incelediği bu eseri, kendisinden sonraki araştırmacıların vazgeçemedikleri bir başvuru kaynağı olmuştur. Bilge Ercilasun'un, sözü geçen çalışmasının bir devamı niteliğindeki ikinci eseri *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit 1. Türkçü Tenkit* adlı kitabıdır. Adından anlaşılacağı üzere söz konusu eser, Cumhuriyet'e kadar gelen bu dönemi "Türkçü Tenkit" boyutuyla incelemektedir. Başlangıç ve Servet-i Fünûn dönemiyle ilgili bir çalışma da aynı yıllarda yayımlanan Olcay Önertoy'un *Edebiyatımızda Eleştiri Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemleri*

(1980) adlı kitabıdır. II. Meşrutiyet öncesi yılların eleştiri ortamını yine bir nesil çerçevesinde ele alan çalışmalar arasında Himmet Uç'un *İlimlular ve Edebî Tenkit* (1990) adlı basılmamış çalışmasıyla Mahmut Babacan'ın "Ara Nesilde Tenkit" adlı doktora tezini (1993) saymak gerekir. Âlim Kahraman da "Mütareke ve Millî Mücadele (1918-1922) Dönemi Edebiyat Dergilerinde Edebî Eleştiri" konulu bir doktora tezi hazırlamıştır (2000). Aynı yılları konu alan bir diğer çalışma Hacer Gülşen tarafından yapılmış, bu çalışma *Millî Mücadele Dönemi Edebiyatında Edebî Tenkit* adıyla kitap olarak da basılmıştır (2005). Makale hacminde gerçekleştirilmiş panoramik çalışmalar arasında ise "Türk Eleştirisine Bir Bakış" (Mustafa Nihat Özön), "Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatında Tenkit Anlayışı", "Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri" (Abdullah Uçman), "Ara Nesil Edebiyatı" (Necat Birinci), "Ara Nesilde Eleştiri" (Mahmut Babacan), "XX. Yüzyılın İlk Çeyreği İçinde Türk Edebiyatında Eleştiri" (Âlim Kahraman) sayılabilir. Ayrıca Fecr-i Âti (Hayriye Topçuoğlu), Millî Edebiyat (Tülin Oruç Arseven) dönemlerinde eleştiri konusunu ele alan yüksek lisans tezleri hazırlanmıştır.

Eleştirisinin dönem içindeki karakteristik özelliklerinden birini, kolayca polemik ve aşışılama dönüşebilen münakaşalar oluşturmaktadır. Mustafa Nihat Özön, 1939'da *Oluş* dergisinde yayımladığı "Edebiyatımızda Münakaşalar" başlıklı, 12 sayı devam eden seri yazısında, Türk edebiyatındaki münakaşaların, Şinasi'den başlayarak İkinci Meşrutiyet'e kadar olan seyrini ele almıştır. Aynı bağlamda belirtilmesi gereken çalışmalar arasında Ramazan Kaplan'ın *Klâsikler Tartışması Başlangıç Dönemi* (1998), Hasan Kolcu'nun *Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları* (1993), Abdullah Uçman'ın *Türk Dilinin Sadeleşmesi ve Hece Vezni Üzerine Bir Münakaşa* (1997) adlı kitapları ve Fevziye Abdullah Tansel'in "Muallim Naci ile Recâizade Ekrem Arasında Münakaşalar ve Bu Münakaşanın Sebep Olduğu Edebî Hadiseler" (1953), Necat Birinci'nin "Muktebes-Abes Tartışmasından Önce 'Kulak İçin Kafiye'", Fatih Andı'nın "Namık Kemal'in Cezmi Romanına Dair Devrinde Yapılan Münakaşalar" (1998) ve "Safahat-Birinci Kitab'ın Devrinde Uyandırdığı Akisler", Nâzım H. Polat'ın "Hüseyn Rahmi'nin 'Cadı' Romanı Hakkında Münakaşalar" (1982), Nuri Sağlam'ın "Ali Emirî Efendi ile Mehmet Fuad Köprülü Arasındaki Münakaşalar I-II" (2000, 2001), Nesrin Tağızade Karaca'nın "II. Meşrutiyet Dönemi Türkçenin Sadeleşmesi Tartışmalarında Celal Sahir Erozan" (2003), Abdullah Uçman'ın "Zerdüş Münakaşası Üzerine" (1998) başlıklı makaleleri bulunmaktadır. Bir mezuniyet tezi olmasına rağmen konusu itibarıyla tamamlayıcı bir özellik taşıyan Birol Emil'in *Servet-i Fünuncular ve Dekadanlık Meselesi* adlı çalışmasını da anmak doğru olur (1958-1959). Ayrıca Bedri Aydoğan "Servet-i Fünûn Döneminde Edebiyat Üzerine Oluşan Polemikler" adıyla bir doktora tezi (1996), Rahim Sağ "Ahmet Rasim'in Dil ve Edebiyat Tartışmaları" adıyla bir yüksek lisans tezi (1996) hazırlamıştır.

Batı etkisinde gelişen Türk Edebiyatının başlangıcından 1923'e kadar olan dönemi içinde dil ve edebiyat meseleleri üzerinde kafa yoran ve düşüncelerini yazıya geçiren fikir ve edebiyat adamlarını bu yönleriyle ele alan çalışmalar da eleştiri tarihinin bir bölümünü oluşturmaktadır. Sözü edilen özelliğiyle çalışmalara en fazla konu olan şahsiyet Namık Kemal olmuştur. Namık Kemal'in edebiyat ve dil üzerine görüşleri, hakkında yazılan bazı kitaplarda ayrı bir başlık altında incelenmiş, bağımsız kitaplara konu olmuş, bu yolda tezler hazırlanmış ve makale çapında bazı yazılar yayımlanmıştır. Dil ile ilgili teknik sayılabilecek meseleler etrafında yazdığı yazılar ve bu konularda giriştiği münakaşalarla eleştiri tarihinde bir yer edinen Hacı İbrahim Efendi üzerine Musa Aksoy tarafından "Hacı İbrahim Efendi'nin Hayatı-Eserleri-Tenkitleti" başlıklı bir doktora tezi hazırlanmış (1993), bu çalışma ayrıca kitap olarak da basılmıştır (2005). Fikirleri ve tutumuyla edebiyat ortamına keskin eleştiriler getiren, bunlara karşılık gören, fikir ve edebiyat dünyasında unutulmaz izler bırakan ve Türk edebiyatında yeni bir akımın yolunu açan Beşir Fuad üzerine M. Orhan Okay bir doktora tezi hazırlamış, daha sonra bu çalışmasını *Beşir Fuad: İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti* adıyla yayımlamıştır (1969). Orhan Okay'ın çalışması, çok az tanınan Beşir Fuad isminin fikir ve edebiyat dünyasına yeniden doğuşunu sağlamış, Beşir Fuad'dan söz açanların vazgeçemedikleri bir kaynak eser olmuştur. Celal Tarakçı ise Servet-i Fünûn şairlerinden olup eleştiri alanında da özellikle II. Meşrutiyet'ten sonra yazdığı yazılar ve giriştiği polemiklerle yer tutan Cenab Şahabettin üzerine, "Cenab Şehabeddin'de Tenkid" adlı bir doçentlik çalışması yapmış (1983), bu çalışmasını ayrıca kitap olarak da yayımlamıştır (1986). Yaşar Şenler *Kültür ve Edebiyata Dair Görüşleriyle Yahya Kemal* adlı çalışmasını yayımlamıştır (1997). Ahmet Fikret Kılıç, önce "Ali Kemal'in Gazete ve Mecmualardaki Kültür-Edebiyat-Sanat Yazıları" adlı yüksek lisans tezini (1989), sonra "Ali Kemal ve Türk Edebiyatı" adlı doktora tezini hazırlamıştır (1995). Himmet Uç *Ahmet Midhat'ın Sanat ve Edebiyatı* başlıklı bir çalışmasını kitaplaştırmıştır (2000). Muallim Naci (Kezban Küçük), Ahmet Şuayb (Ruhi İnan), Mehmet Rauf (Cafer Gariper, Ahmet Cüneyd İssı), İsmail Safa (Alaatin Karaca), Baha Tevfik (Ümmühan Bilgin) gibi edebiyat adamlarının edebiyat görüşleri ve eleştirileri üzerine yüksek lisans tezleri hazırlanmıştır. Şahıslara yönelik çalışmaların bir bölümü de makale olarak yazılmıştır. Bu makaleler Namık Kemal (Ömer Faruk Huyugüzel, Bilge Ercilasun), Mizancı Murad (Birol Emil), Halit Ziya (Bilge Ercilasun), Şahabettin Süleyman (Bilge Ercilasun), Yahya Kemal (Bilge Ercilasun, İnci Enginün), Ömer Seyfettin (Bilge Ercilasun, İnci Enginün), Ahmet Haşim (İdris Güven Kaya) ve Yakup Kadri'yi (İnci Enginün) edebiyat görüşleri ve yazdıkları eleştiri yazılarıyla incelemektedir. Yine Namık Kemal (Mehmet Kaplan), Şemseddin Sami (Etem Çalık), Muallim Naci (Celal Tarakçı), Recâî-zâde Mahmud Ekrem (İsmail Parlatur), Ebüzziya Tevfik (Âlim Gür), Mehmet Celal (M. Fatih Andı), Menemenlizâde Mehmed Tahir (Necat Bi-

rinci), Rıza Tevfik (Abdullah Uçman), İsmail Safa (Alâattin Karaca), Hüseyin Rahmi Gürpınar (Önder Göçgün), Ali Canip (Rıza Filizok) Ali Ekrem (İsmail Parlatur), Baha Tevfik (Rıza Bağcı), Ruşen Eşref (Nuri Sağlam), Şahabettin Süleyman (N. Hikmet Polat), Nüzhet Sabit (Cüneyd Okay) hakkında yayımlanmış eserlerde, bu kişilerin edebiyat üzerine görüşleri, ayrı başlıklar halinde ele alınmaktadır.

Tanzimat döneminde eleştiri, daha çok dil meseleleri ve eski edebiyata hücumlar olmak üzere iki alanda belirginlik kazanmıştır. Namık Kemal'le başlayan eski edebiyat tartışmaları uzun yıllar devam etmiş, her dönemin gündeminde kendine az veya çok bir yer bulmuştur. Eleştirinin ana başlıklarından olan bu konu üzerinde de bazı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bunların başında M. Kaya Bilgegil'in *Harabât Karşısında Namık Kemal: Namık Kemal'in Eski Edebiyata İtirazları* adıyla yayımladığı eseri bulunmaktadır (1972). Konuyu, bir şahsın etrafında inceleyen bu eserden sonra, dönemsel bağlamları içinde ele alan iki önemli çalışma daha gerçekleştirilmiştir. Birbirini tamamlayan bu çalışmalardan ilki Erdoğan Erbay'a aittir ve *Eskiler ve Yeniler: Tanzimat ve Servet-i Fünûn Nesillerinin Divan Edebiyatına Bakışı* adıyla yayımlanmıştır (1997). Erdoğan Erbay'ın bıraktığı noktadan başlayıp harf değişikliğinin yaşandığı 1928'e kadar olan dönemi ise Mehmet Özdemir "Divan Edebiyatı Münakaşaları (1902-1928)" başlığıyla, bir doktora tezi çerçevesinde ele almıştır (2001).

Tanzimat-Cumhuriyet arası dönemde yayımlanmış ve geniş yankılar bulmuş bir eser etrafında meseleyi inceleyen Kazım Yetiş'in *Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sahasında Getirdiği Yenilikler* adlı çalışmasını bağımsız bir başlık altında belirtmek yerinde olur. Bu çalışma kitap olarak da yayımlanmıştır (1996). Yine Turan Karataş'ın yayımladığı *Takriz Edebiyatı (1882-1928)* başlıklı eserine (2002), eleştiri bağlamında bir yere oturtulması gereken "takriz" konusuna eğilmiş ilk eser olması özelliğiyle ayrıca işaret etmek gerekir. Ayrıca işaret edilmesi gereken bir diğer çalışma da, Türkiye dışı Türklere İsmail Gaspıralı'nın İstanbul odaklı Türk edebiyatına ait bazı konuları da içeren eleştiri yazıları üzerine Yavuz Akpınar'ın gerçekleştirmiş olduğu "İsmail Gaspıralı Bey'in Edebî Tenkitleri" adlı makalesidir.

Ömer Faruk Akün'ün "Tanzimat Edebiyatı Sözü Ne Dereceye Kadar Doğrudur" başlıklı makalesi, dönemle ilgili adlandırıcı bir kavramı etrafında tartışan örnek çalışmalardan biridir. Bu çalışmasıyla Akün, kalem sahiplerine, çalışabilecekleri farklı bir kulvar açmıştır. Meseleyi kavramlar bağlamında kritik eden bu alan bâkir ve verimli bir alandır. M. Kayahan Özgül'ün "Tenkidi Eleştirmek" yazısı, bir kavram etrafında gelişen irdeleyici yapısıyla aynı kategori içinde ele alınması gereken bir başka çalışmadır.

Cumhuriyet öncesi dönemde eleştiri konusu çerçevesinde değinmemiz gereken çalışma alanlarından biri de eleştiri metinlerinin sıhhatli bir şekilde yeni

harflere aktarılması ve yayımlanmasıdır. Çünkü araya yüz yıldan fazla bir sürenin girmesi, bir alfabe değişikliğinin yaşanmış olması, metinlerin yer aldığı kitap, dergi ve gazete nüshalarının eldeki mevcutlarının çok azalması, onların da bugüne yıpranmış halde ulaşabilmesi, dergi ve gazete sayfalarında kalmış yazıların dağılımı gibi sebepler metinlerin belirlenmesi, bir araya getirilmesi, yeni harflere aktarılması ve yayımlanması işine başlı başına bir önem kazandırmaktadır. Bu yoldaki çalışmalardan bir kısmı kitap halinde yayımlanmış olanlardır. Kazım Yetiş *Namık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*'ni (1989), Nüket Esen *Ahmet Mithat: Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar Edebi Eserlere Genel Bir Bakış*'ı (2003), Handan İnci *Beşir Fuad: Şiir ve Hakikat Yazılar ve Tartışmalar*'ı (1999), İsmail Parlatır *Tevfik Fikret: Dil ve Edebiyat Yazılar*'ni (1987), Abdullah Uçman *Edebiyat-ı Cedideye Dair Ali Ekrem'den Rıza Tevfik'e Bir Mektup*'u (1997), Abdülkerim-Nuran Abdülkadiroğlu *Mehmet Âkif Ersoy'un Makaleleri*'ni (1990) ve *Mehmet Âkif Ersoy Hakkında Yazılanlar*'ı (1989), Erdoğan Erbay *Ahmed Şuayb: Hayat ve Kitaplar*'ı (2005), Hülya Pala Ali Kemal'in *Makaleler: Peyâm-ı Edebî'deki Dil ve Edebiyat Yazıları*'ni (1997), Yahya Kemal Enstitüsü Yahya Kemal'in *Edebiyata Dair*'ini (1971), Muzaffer Uyguner Ömer Seyfettin'in *Sanat ve Edebiyat Yazıları*'ni (1990) ve *Dil Konusunda Yazılar*'ını (1989), Recep Duymaz Celal Nuri İleri'nin *Dil ve Edebiyat Yazıları*'ni (1995), Ahmet Sevgi ve Mustafa Özcan *Prof. Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri*'ni (genişletilmiş 2. baskı, 2005), Kemal Yavuz Reşat Nuri'nin eleştiri hakkındaki fikirlerini de içeren *Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro ile İlgili Makaleleri*'ni (1976) kitap haline getirmişlerdir. Görüldüğü gibi, yayımlanan metinler ele aldığımız dönemin eleştiri sahasındaki belli başlı isimlerine ait yazı ve kitaplardan oluşan temel metinler niteliğindedir. Bu çalışmalara ilave olarak, dönem dergilerinde yayımlanmış eleştiri içerikli metinleri bir araya getiren bazı tezlerin yapılmış olduğunu belirtmemiz gerekir. Bunların önemli bir bölümü bitirme tezi düzeyinde çalışmalardır. Yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış metin çalışmalarını şöyle sıralayabiliriz: Ahmet Fikret Kılıç "Ali Kemal'in Gazete ve Mecmualardaki Kültür-Edebiyat-Sanat Yazıları" (1989), Hüseyin Koyuncu "1908-1914 Yılları Arasında Tanin Gazetesinde Çıkan Edebî Yazıların Toplanması, Latin Harflerine Çevrilmesi ve İncelenmesi" (1993), Emine Yavuz, "Nilüfer Mecmuası'ndaki Edebiyatla İlgili Yazılar" (1999). Kitap halinde yayımlanmış olan Nazım H. Polat'ın *Rübab Mecmuası ve II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kültür, Edebiyat Hayatı* adlı eseri, metin de içeren örnek bir dergi çalışmasıdır (2005).

Buraya kadar yaptığımız değerlendirmelerden anlaşılacağı üzere, Tanzimat-Cumhuriyet arası dönemde Türk edebiyatında eleştirinin durumunu inceleyen çalışmalar, üniversitelerde, sayıları artan bir kadro tarafından sürdürülmektedir. Bugüne kadar yapılan çalışmalar bir çeşitlilik tablosu ortaya koymaktadır. Bu çeşitlilik bir açıdan zenginlik sayılabilir. Ancak, hem malzemenin belirlen-

mesi ve ortaya çıkarılması hem de bütüncül değerlendirmeler bakımından, dönem üzerinde henüz tam bir hâkimiyetin sağlanamadığı da görülmektedir.

'Tanzimat'tan Cumhuriyete Türk Edebiyatında Eleştiri' Literatürü

Kitaplar

- Abdülkadiroğlu, Abdülkerim ve Nuran Abdülkadiroğlu (haz.), *Mehmed Âkif Ersoy'un Makaleleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, xi+292 s.
- Abdülkadiroğlu, Abdülkerim ve Nuran Abdülkadiroğlu (haz.), *Mehmed Âkif Ersoy Hakkında Yazılanlar (Sırat-ı Müstakim ve Sebülü'r-Reşat Mecmualarında Çıkan Makaleler)*, Ankara, 1989, 282 s.
- Bilgegil, M. Kaya, *Harâbât Karşısında Nâmık Kemâl Nâmık Kemâl'in Eski Edebiyâta İtirazları*, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1972, 303 s.
- Duymaz, Recep (haz.), *Celal Nuri İleri Dil ve Edebiyat Yazıları*, İstanbul: Kitabevi, 1995, 159 s.
- Erbay, Erdoğan (haz.), *Ahmed Şuayb Hayat ve Kitaplar*, Ankara: Salkımsöğüt Yayınları, 2005, 314 s.
- Erbay, Erdoğan, *Eskiler ve Yeniler Tanzimat ve Servet-i Fünûn Nesillerinin Divan Edebiyatına Bakışı*, Erzurum: Akademik Araştırmalar, 1997, iv+481 s.
- Ercilasun, Bilge, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit 1. Türkçü Tenkit*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1995, x+336 s.
- Ercilasun, Bilge, *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981, viii+400 s.
- Esen, Nüket (haz.), *Ahmet Mithat Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar Edebî Eserlere Genel Bir Bakış*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, 168 s.
- Gülşen, Hacer, *Millî Mücadele Dönemi Edebiyatında Edebî Tenkit*, İstanbul: Azim Yayıncılık, 2005, 348 s.
- İnci, Handan (haz.), *Beşir Fuad Şiir ve Hakikat Yazılar ve Tartışmalar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999, 567 s.
- Kaplan, Ramazan, *Klâsikler Tartışması Başlangıç Dönemi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1998, vi+212 s.
- Karataş, Turan, *Takriz Edebiyatı (1882-1928)*, Ankara: Hece Yayınları, 2002, 264 s.
- Kolcu, Hasan, *Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, xiii+417 s.
- Okay, M. Orhan, *Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti*, İstanbul: Hareket Yayınları, 1969, 243 s.
- Öksüz, Yusuf Ziya, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995, xv+240 s.
- Önertoy, Olcay, *Edebiyatımızda Eleştiri Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemleri*, Ankara-Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1980, 196 s.
- Pala, Hülya (haz.), *Ali Kemal Makaleler Peyâm-ı Edebî'deki Dil ve Edebiyat Yazıları*, İstanbul: Kitabevi, 1997, 167 s.
- Parlatır, İsmail (haz.), *Tevfik Fikret Dil ve Edebiyat Yazıları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1987, xvii+283 s.

- Polat, N. Hikmet, *Rûbab Mecmuası ve II. Meşrutiyat Dönemi Türk Kültür, Edebiyat Haya-tı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005, 725 s.
- Sevgi, Ahmet ve Mustafa Özcan, *Prof. Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri*, 2. baskı, Konya: Tablet Kitabevi, 2005, 886 s.
- Sırrı Levend, Ağâh, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, 2. baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1960, 498 s.
- Şenler, Yaşar, *Kültür ve Edebiyata Dair Görüşleriyle Yahya Kemal*, İstanbul: Ötügen Neş-riyat, 1997, 258 s.
- Tarakçı, Celal, *Cenab Şahabeddin'de Tenkit*, Samsun: Eser Matbaası, 1986, xvi+324 s.
- Uç, Himmet, *Ahmet Midhat'ın Sanat ve Edebiyatı*, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2000, 249 s.
- Uçman, Abdullah (haz.), *Edebiyat-ı Cedide'ye Dair Ali Ekrem'den Rıza Tevfik'e Bir Mektup*, İstanbul: Kitabevi, 1997, 136 s.
- Uçman, Abdullah, *Türk Dilinin Sadeleşmesi ve Hece Vezni Üzerine Bir Münakaşa*, İstan-bul: Kitabevi, 1997, 184 s.
- Uyguner, Muzaffer (haz.), *Ömer Seyfettin Dil Konusunda Yazılar*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1989, 178 s.
- Uyguner, Muzaffer (haz.), *Ömer Seyfettin Sanat ve Edebiyat Yazıları*, Ankara: Bilgi Yayıne-vi, 1990, 231 s.
- Yahya Kemal (Beyatlı), *Edebiyata Dâir*, İstanbul: Yahya Kemal Enstitüsü, 1971, 366 s.
- Yavuz, Kemal (haz.), *Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro ile İlgili Makaleleri*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1976, 640 s.
- Yetiş, Kâzım, *Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, İstan-bul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1989, lxxii+538 s.
- Yetiş, Kâzım, *Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sâhasında Getirdiği Ye-nilikler*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1996, xxv+686 s.

Makaleler

- Akpınar, Yavuz, "İsmail Gaspıralı Bey'in Edebî Tenkitleri: 1", *Türk Dili ve Edebiyatı Araş-tırmaları Dergisi*, 1998, c. IX, s. 87-115.
- Akün, Ömer Faruk, "Şinasi'nin Bugüne Kadar Ele Geçmeyen Fatim Tezkiresi Baskısı", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1961, c. XI, s. 67-98.
- Akün, Ömer Faruk, "Şinasi'nin Fatim Tezkiresi Baskısındaki Yeni Biyografik Bilgiler" *Tür-kiyat Mecmuası*, 1964, c. XIV, s. 277-336.
- Akün, Ömer Faruk, "Tanzimat Edebiyatı Sözü Ne Dereceye Kadar Doğrudur I", *Kubbeal-tı Akademi Mecmuası*, Nisan 1977, yıl: 6, sy. 2, s. 15-37.
- Akün, Ömer Faruk, "Tanzimat Edebiyatı Sözü Ne Dereceye Kadar Doğrudur II", *Kubbeal-tı Akademi Mecmuası*, Temmuz 1977, yıl: 6, sy. 3, s. 22-39.
- Andı, Fatih, "Devrin Edebiyatçılarının Mektupları Işığında Ali Ekrem'in 'Şiirimiz' Maka-lesi ve Neticeleri", *Edebiyat Araştırmaları I*, 2000, s. 145-174.
- Andı, Fatih, "Namık Kemal'in Cezmi Romanına Dair Devrinde Yapılan Münakaşalar", *Namık Kemal Sempozyumu Bildirileri*, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimagu-sa, 1998, s. 25-46.

- Andı, M. Fatih, "Safahat-Birinci Kitab'ın Devrinde Uyandırdığı Akisler", *İlmî Araştırmalar*, 1995, sy. 1, s. 39-60.
- Babacan, Mahmut, "Ara Nesil'de Eleştiri", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 71-85.
- Babacan, Mahmut, "Halit Ziya'nın Servet-i Fünûncuları Tenkidi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1999, sy. 4, s. 315-320.
- Birinci, Necat, "Ara Nesil Edebiyatı", *Edebiyat Üzerine İncelemeler*, İstanbul: Kitabevi, 2000, s. 119-126.
- Birinci, Necat, "Menemenlizâde Mehmed Tahir'in Türkçenin Meseleleri Üzerinde Düşünceleri", *Edebiyat Üzerine İncelemeler*, İstanbul: Kitabevi, 2000, s. 81-87.
- Birinci, Necat, "Muktebe-Abes Tartışmalarından Önce 'Kulak İçin Kafiye'", *Türk Dili*, Temmuz 1988, sy. 439, s. 18-24.
- Birinci, Necat, Menemenlizâde Mehmed Tahir'in Edebiyat Bilgileri Kitabı: Osmanlı Edebiyatı", *Edebiyat Üzerine İncelemeler*, İstanbul: Kitabevi, 2000, s. 69-79.
- Emil, Birol, "Mizancı Murad Bey'in Edebiyat ve Tenkide Dair Görüşleri", *Türk Kültür ve Edebiyatından Şahsiyetler 2*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1997, s. 111-146.
- Enginün, İnci, "Ömer Seyfettin, Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin Dil ve Edebiyat Görüşleri (1909-1918)", *Türk Kültürü*, Aralık 1984, sy. 260, s. 756-771.
- Enginün, İnci, "Ömer Seyfettin'in Dil Konusundaki Görüşleri", *Türk Dili*, Şubat 1984, sy. 386, s. 65-76.
- Enginün, İnci, "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Dil Hakkındaki Görüşleri", *Türk Dili*, Şubat 1985, sy. 398, s. 65-83.
- Ercilasun, Bilge, "Edebî Tenkitlere Göre Namık Kemal", *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1997, s. 262-270.
- Ercilasun, Bilge, "Fuat Köprülü'nün Yeni Mecmuadaki Yazılarında Tenkit", *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1*, Ankara, 1997, s. 369-379.
- Ercilasun, Bilge, "Halit Ziya'da Tenkit", *Mehmet Kaplan İçin*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988, s. 87-100.
- Ercilasun, Bilge, "Ömer Seyfettin'de Edebî Tenkit", *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1*, Ankara, 1997, s. 357-368.
- Ercilasun, Bilge, "Şahabeddin Süleyman'ın Tenkit Görüşleri", *Mehmet Kaplan Armağanı*, İstanbul, 1984, s. 117-143.
- Ercilasun, Bilge, "Yahya Kemal'de Edebî Tenkit", *Doğumunun 100. Yılında Yahya Kemal Beyatlı*, İstanbul, 1984, s. 61-72.
- Ercilasun, Bilge, "Yahya Kemal'in Tenkitle İlgili Görüşleri", *Yahya Kemal Beyatlı Semineri Bildirileri*, Ankara, 1985, s. 133-143.
- Gülşen, Hacer, "Millî Mücadele Dönemi Edebiyatında Tenkit", *Türk Edebiyatı*, Haziran 2005, sy. 380, s. 48-50.
- Huyugüzel, Ömer Faruk, "Namık Kemal'in Edebiyat ve Edebî Tenkide Dair Genel Fikirleri", *Ölümünün 100. Yılında Namık Kemal*, İstanbul: MÜ Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1988, s. 51-65.
- Kahraman, Âlim, "XX. Yüzyılın İlk Çeyreği İçinde Türk Edebiyatında Eleştiri", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 86-101.

- Karaca, Nesrin Tağızade, "II. Meşrutiyet Dönemi Türkçenin Sadeleşmesi Tartışmalarında Celal Sahir Erozan", *İlmî Araştırmalar*, 2003, sy. 16, s. 55-64.
- Kaya, İdris Güven, "Ahmet Haşim'in Sanat, Edebiyat ve Dille İlgili Yazıları", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1997, sy. 8, s. 291-309.
- Koç, Murat, "Mektuplarda Edebiyat Dünyamız I Abdülhak Hâmid Tarhan'ın Mektupları" *İlmî Araştırmalar*, 2002, sy. 13, s. 85-110.
- Özgül, M. Kayahan, "Tenkidi Eleştirmek", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 7-13.
- Özön, Mustafa Nihat, "Edebiyatımızda Münakaşalar I-XII", *Oluş*, 1 İkinci Kanun 1939-19 Mart 1939, sy. 1-12, s. 7-9, 18-20, 37-39, 51-52, 68-70, 82-83, 114-115, 130-131, 148-149, 162-163, 178.
- Özön, Mustafa Nihat, "Türk Eleştirisine Bir Bakış", *Türk Dili*, Eleştiri Özel Sayısı, Temmuz 1963, sy. 142, s. 548-559.
- Polat, Nâzım H., "Hüseyin Rahmi'nin 'Cadı' Romanı Hakkında Münakaşalar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Aralık 1982, sy. 2, s. 187-216.
- Sağlam, Nuri, "Ali Emîrî Efendi ile Mehmet Fuad Köprülü Arasındaki Münakaşalar I", *İlmî Araştırmalar*, 2000, sy. 10, s. 113-134.
- Sağlam, Nuri, "Ali Emîrî Efendi ile Mehmet Fuad Köprülü Arasındaki Münakaşalar II", *İlmî Araştırmalar*, 2001, sy. 11, s. 89-98.
- Salman, Ramazan, "Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası ya da Ali Emîrî-Köprülü", *Yedi İklim*, Nisan 1997, sy. 85, s. 56-59.
- Tansel, Fevziye Abdullah, "Muallim Naci ile Recâizade Ekrem Arasında Münakaşalar ve Bu Münakaşanın Sebep Olduğu Edebî Hadiseler", *Türkiyat Mecmuası*, 1953, c. X, s. 160-200.
- Uçman, Abdullah, "Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatında Tenkit Anlayışı", *150. Yılında Tanzimât*, Hakkı Dursun Yıldız (haz.), Ankara, 1992, s. 533-546.
- Uçman, Abdullah, "Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri", *Hece*, Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs-Haziran-Temmuz 2003, sy. 77-78-79, s. 48-70.
- Uçman, Abdullah, "Zerdüş Münakaşası Üzerine", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1998, c. XVIII, s. 511-530.

İlgili Kitaplar

- Akyüz, Kenan, "Edebî Tenkit (Tanzimat Devri 1860-1896)", "Edebî Tenkit (Servet-i Fünûn Devri 1896-1901)", "Edebî Tenkit (Servet-i Fünûn Dışındaki Edebiyat)" ve "Edebî Tenkit (Millî Edebiyat Devri 1911-1923)", *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, 5. baskı, İstanbul, ts., s. 84-86, 124-129, 146-147 ve 191-192.
- Andı, M. Fatih, "Mehmet Celâl'in Edebiyat ve Sanata Dair Görüşleri", *Ara Nesil Şairi Mehmet Celâl*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1995, s. 41-96.
- Bağcı, Rıza, "Edebiyat Teorisi ve Tenkidiyle İlgili Görüşleri", *Baha Tevfik'in Hayatı Edebî ve Felsefî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*, İzmir: Kaynak Yayınları, 1996, s. 71-139.
- Birinci, Necat, "Edebî Tenkit ve Tahliller" (Metinler), *Nâbizâde Nâzım*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987, s. 62-69.

- Birinci, Necat, "Makalelerinde Ele Aldığı Konular", *Menemenlizâde Mehmed Tahir*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988, s. 9-53.
- Çalık, Etem, "Türk Edebiyatı Hakkında Millî Görüşleri" ve "Türk Dili Hakkındaki Millî Görüşleri", *Şemseddin Sami ve Medeniyet-i İslâmiyye*, İstanbul: İnsan Yayınları, 1996, s. 73-78 ve 79-85.
- Göçgün, Önder, "Tenkidleri", *Hüseyin Rahmi Gürpınar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, s. 72-75, 200-205.
- Gür, Âlim, "Edebiyat Hakkında Yazdıkları", *Ebüzziya Tevfik Hayatı; Dil, Edebiyat, Basın Yayın ve Matbaacılığa Katkıları*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1998, s. 95-142.
- Kaplan, Mehmed, "Edebiyata Dair Düşünceleri", *Namık Kemal Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 1948, s. 131-149.
- Karaca, Alâattin, "Sanat ve Edebiyat Hakkındaki Görüşleri", *İsmail Safa*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, s. 47-60.
- Kerman, Zeynep (haz.), "Edebî Makaleler ve Takrizler", *Sami Paşazade Sezai'nin Hikaye-Hâtıra-Mektup ve Edebî Makaleleri*, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1981, s. 303-362.
- Okay, Cüneyd, "Kitap Eleştirileri", *Nüzhet Sabit Hayatı-Kişiliği-Fikirleri*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2001, s. 204-211.
- Özön, Mustafa Nihat, "Edebiyat Tarihi ve Tenkit", *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Maarif Matbaası, 1941, s. 346-369.
- Parlatır, İsmail, "Ekrem'in Sanat ve Edebiyat Görüşleri", *Recaî-zade Mahmut Ekrem Hayatı-Eserleri-Sanatı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1995, s. 45-88.
- Parlatır, İsmail, "Sanat, Edebiyat ve Dil Hakkındaki Görüşleri", *Ali Ekrem Bolayır*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987, s. 10-21.
- Polat, N. Hikmet, "Estetikle İlgili Eserleri", *Şahabeddin Süleyman*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987, s. 105-130.
- Sağlam, Nuri, "Dil, Edebiyat, Tercüme ve Tiyatroya Dair Düşünceleri", *Ruşen Eşref Ünaydın*, İstanbul: Kitabevi, 2004, s. 351-376.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, "Tenkit ve Deneme (1851-1885)", "Ziya Paşa ve Edebiyatımız", "Namık Kemal ve Edebiyatımız" ve "Recâi zâde ve Edebiyatımız", *XIXuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 3. baskı, İstanbul, 1967, s. 275-278, 316-321, 406-411 ve 492-495.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, "Tenkit, Dil, Tercüme Dair", *Edebiyat Üzerine Makaleler*, 2. baskı, İstanbul, 1977, s. 69-79.
- Tanrıkulu, Abdullah ve Gülçin Tanrıkulu, "Eleştiri Üzerine", *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri*, İstanbul, 1998, s. 239-285.
- Tanrıkulu, Abdullah, "[Hüseyin Rahmi'nin Edebiyat Yazıları'ndan Örnekler]", *Sanat ve Edebiyat*, Ankara: Oğul Yayınları, ts., s. 119-149.
- Tarakçı, Celal, "Tenkid", *Muallim Naci Efendi Hayatı ve Eserleri'nin Tedkiki*, Samsun, 1994, s. 259-296.
- Uçman, Abdullah, "Dil, Edebiyat, Sanat ve Estetik İlgili Görüşleri", *Rıza Tefrik'in Şiirleri ve Edebî Makaleleri Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: Kitabevi, 2004, s. 31-197.

Ansiklopedi Maddeleri

- Akyüz, Kenan, "Türkler (Türk Edebiyatı)", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Basımevi, 1988, c. XII-2, s. 565-596.
- Işın, Ekrem, "Tanzimat'tan Cumhuriyete Eleştirinin Gelişimi", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985, c. II, s. 431-440.
- Kutlu, Mustafa ve Halil Ersoylu, "Tenkit", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998, c. VIII, s. 308-312.

Tezler

- Akalın, Nazir, "Namık Kemal'in Edebî Tenkitleri ve Dayanakları", Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, 1997, 158 s.
- Aksoy, Musa, "Hacı İbrahim Efendi'nin Hayatı-Eserleri-Tenkitleri", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1993, 615 s.
- Altungül, Şanda, "Servet-i Fünûn Romancılarında Tenkid", Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1951,
- Aydoğan, Bahri, "Namık Kemal'in Eserlerinde Sanat ve Edebiyat Görüşleri", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1987, 168 s.
- Aydoğan, Bedri, "Servet-i Fünûn Döneminde Edebiyat Üzerine Oluşan Polemikler", Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, 1996, 411 s.
- Babacan, Mahmut, "Ara Nesilde Tenkit", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1993, vi+260 s.
- Babacan, Mahmut, "Halit Ziya Uşaklıgil'in Servet-i Fünûn Edebiyatı Hakkındaki Görüşleri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1987, iii+123 s.
- Bilgin, Ümmühan, "Baha Tevfik ve Edebî Görüşleri", Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 1993, 143 s.
- Bulut, Halil Hadi, "'Edebiyatçılar-Sanatçılar Hakkındaki Yazıları', Faruk Nafiz Çamlıbel'in Hayatı ve Eserleri", Doktora tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1991, s. 120-148
- Demirtaş, Neriman, "'Dil ve Edebiyat', Genç Kadın Mecmuası", Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 1997, s. 123-143.
- Emil, Birol, "Servet-i Fünuncular ve Dekadanlık Meselesi", Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1958-1959.
- Emre, İsmet, "'Edebî Metinlere Dair Yazılar', 'Tenkit', Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası", Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 1993, s. 305-453 ve 617-641.
- Ergen, Gülşen, "Tanzimat Devri Sanatkarlarının Dil ve Edebiyat Hakkındaki Görüşleri", Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi 1990, 272 s.
- Ezik, Yıldız, "Millî Edebiyat Tartışmalarının Servet-i Fünûn Mecmuasına Yansımaları", Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, 1996, 151 s.
- Filizok, Rıza, 'Ali Canip'in Tenkidî Eserleri', "Ali Canip'in Hayatı ve Eserleri Üzerinde Bir Araştırma", İzmir, 1993, s. 84-120
- Gariper, Cafer, "Mehmet Rauf'un Tenkidî Yazıları ve Bunlar Üzerinde Edebî Tesbitler", Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 1992, 414 s.
- Güneşlioğlu, Necmiye, "Ali Canip Yöntem'in Makaleleri", Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 1988, 513 s.

- Issı, Ahmet Cüneyd, "Mehmet Rauf'un Edebî Makaleleri Üzerine Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi, 1996, 336 s.
- İnan, Ruhi, "Ahmed Şuayb'ın Tenkitçiliği", Yüksek Lisans Tezi, Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi, 1998, 186 s.
- Kahraman, Âlim, "Mütâreke ve Millî Mücadele (1918-1922) Dönemi Edebiyat Dergilerinde Edebî Eleştiri", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2000, xix+384 s.
- Karaca, Alaattin, "Edebî Tenkitleri ve Şiirleriyle İsmail Safa'nın Edebiyatımızdaki Yeri", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1987, 253 s.
- Karanlık, Sennur, "Hayat ve Kitaplar", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1992, 267 s.
- Kılıç, Ahmet Fikret, "Ali Kemal ve Türk Edebiyatı", Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 1995, 223 s.
- Kılıç, Ahmet Fikret, "Ali Kemal'in Gazete ve Mecmualardaki Kültür-Edebiyat-Sanat Yazıları", Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 1989.
- Koyuncu, Hüseyin, "1908-1914 Yılları Arasında Tanin Gazetesinde Çıkan Edebî Yazıların Toplanması, Latin Harflerine Çevrilmesi ve İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1993, 526 s.
- Küçük, Kezban, "Muallim Naci'nin Tenkit Eserlerinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, 1995, 150 s.
- Midilli, Nezihe, "Abdülhak Hâmid'in Hususî Mektupları ve Bunlar Üzerinde Edebî Kültürel Tespitler", Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 1991, 332 s.
- Oruç, Tülin (Arseven), "Millî Edebiyat Döneminde Eleştiri", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1994, 228 s.
- Özdemir, Mehmet, "Divan Edebiyatı Münakaşaları (1902-1928)", Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2001.
- Sağ, Rahim, "Ahmet Rasim'in Dil ve Edebiyat Tartışmaları", Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 1996, 140 s.
- Topçuoğlu, Hayriye, "Fecr-i Âti Edebî Topluluğunun Dil ve Edebiyat Görüşleri", Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 1987, 294 s.
- Turan, Zikri, 'Metin', "Şair Nedim Mecmuası Fihrist-Metin", Mezuniyet Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 1984, s. 39-87.
- Tümer, Cem Şems, 'Değerlendirme ve Tenkit Yazıları', "'Mektep' Mecmuası Tahlilî Fihrist, İnceleme ve Seçilmiş Yazılar", Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1994, s. 352-431.
- Uç, Himmet, "İlmliler ve Edebî Tenkit", Yayınlanmamış Çalışma, Erzurum, 1990, 135 s.
- Ulusoy, Ayşe, "Ömer Seyfettin'in Dil ve Edebiyat Üzerine Tenkidi Görüşleri", Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 1996, 292 s.
- Üstünova, Mustafa, "Namık Kemal'in Özel Mektuplarında Edebî Konular", Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, 1988, 344 s.
- Yavuz, Emine, "Nilüfer Mecmuası'ndaki Edebiyatla İlgili Yazılar", Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, 1999, 192 s.

“Criticism in Turkish Literature: from the Tanzimat to The Republican Era”

Âlim KAHRAMAN

Abstract:

This article provides a collective analysis of the works focusing on the status of criticism in Turkish literature between the Tanzimat and the Republican eras. A literature review follows the evaluation section, in which subtitles such as books, articles, dissertations etc. have been used.

Key Words: Criticism, Turkish Literature, Tanzimat Era, New Literature, Second Constitutional Era.

Türk Edebiyatında Eleştiri: Tanzimat’tan Cumhuriyet’e

Âlim KAHRAMAN

Özet

Tanzimat ile Cumhuriyet arası dönemde Türk edebiyatında eleştirinin durumunu inceleyen çalışmalar topluca ele alınmıştır. Değerlendirme bölümünün sonuna bir literatür çalışması eklenmiş, bu bölümde kitaplar, makaleler, tezler gibi ara başlıklar kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eleştiri, Türk Edebiyatı, Tanzimat Dönemi, Edebiyat-ı Cedide, II. Meşrutiyet Dönemi.